

שיעור סימן צא סעיף ה

א. מלוח שאינו נאכל מחמת מלחו

חולין קיב. כי אמר שמואל מליח הרי הוא כרותח, הני מילי היכא דאינו נאכל מחמת מלחו.

הגדרה מליח כרותח: מליחה שואבת ומפליטה וגם מבליע

רש"י: דאינו נאכל מחמת מלחו - אינו נוח ליאכל מרוב מלח שבו עד ששורין ומדיחין אותו במים, כעין מליחת בשר להצניע.

תוספות: הני מילי דאינו נאכל מחמת מלחו - הר"ר יעקב ישראל התיר פעם אחת גיגית מלאה בשר שנמלחה יפה עם חתיכת נבלה, ואמר דלא חשיב אינו נאכל מחמת מלחו א"כ נמלח כעין עבוד, כדאמר פרק כלל גדול (שבת עה:): האי מאן דמלח בישראל בשבת חייב משום מעבד, ומוקי לה דבעי לאורחא, אבל לביתא לא משוי איניש מיכליה עץ. ובקונטרס נמי פירש אינו נאכל מרוב מלח שבו עד ששורהו ומדיחו במים, כעין בשר שמולחים להצניע, וקשיא לר"ת דאטו הנהו אטמהתא דאימליחו בגידא דנשיא בי ריש גלותא בפרק גיד הנשה (צז:): דמייתי עלה מליח הרי הוא כרותח וכי נמלחו לאורחא, וכן (קיא:): קערה שנמלח בה בשר אסור לאכול בה רותח, וההיא פינכא דהוה בי רבי אמי וכן רב מרי דאימלח ליה בשר שחוטה בהדי טרפה בסמוך, אטו כל הני הוו לאורחא או להצניע כפי הקונטרס. ואור"ת דכל מליחות שאנו עושין לקדרה חשיבי אין נאכלין מחמת מלחן, מדפירש בהלכות גדולות דשיעור מליחה כשיעור צלייה, משום דמליח הרי הוא כרותח דצלי וכן משמע בהקומץ רבה (מנחות כא.) ...

דרכי משה ו: אמנם באיסור והיתר הארוך (כלל יי סימן ז') כתב ואפילו במליחת צלי יש להחמיר ולאסרו, עתה שאין אנו בקיאים להבחין בין מליחה למליחה עכ"ל.
ב"י: ... ורבינו תם פירש דכל מלח שמולחין לקדרה מיקרי אינו נאכל מחמת מלחו. כן כתבו שם התוספות והרא"ש (כד) והמרדכי בשמו, ונראה שהם מסכימים לדעתו, וכן הסכים הרשב"א בתורת הבית, וגם רבינו ירוחם כתב שכן נראה עיקר, וכן הסכים הר"ן.

אם צריך מליחה מכל צדדיו?

ב"י: כתב הרשב"א בתשובה (ח"א סימן רס"ה) שאמרו בשם התוספות דמליח אין שם רותח עליו עד שימלחנו משני צדדיו, והוא ז"ל כתב שאינו מחוור בעיניו אלא בנמלח מצד אחד נמי סגי.

שו"ע סימן צא סעיף ה: מליח, שאינו יכול ליאכל מחמת מלחו, דהיינו כעין מליח שמולחים לקדירה, ... מיקרי אינו נאכל מחמת מלחו. הגה: ... אפילו לא נמלח הבשר משני צדדיו, רק מצד אחד, כל שנמלח מליחה שאינו נאכל מחמת מלחו, מחשב רותח. אבל כל שלא נמלח כל כך, מחשב צונן, אפילו נמלח משני צדדיו. וי"א דאנן אין בקיאים בדבר, ויש לנו לחשב אפילו מליחת צלי כרותח. וטוב להחמיר במקום שאין

הפסד מרובה. ומליח כעין מליח דבעי לה לארחא, אפילו לאחר שהדיח, הוי אינו נאכל מחמת מלחו, וכל זמן שלא שראו במים דינו כרותח, לאסור כדי קליפה...

ז"צ ל: שם בהגה אבל כל שלא נמלח כ"כ נחשב צונן, וי"א דאנן אין בקיאיין וכו' וטוב להחמיר במקום שאין הפ"מ. ואנו אין לנו אלא דברי מרן ז"ל, דבב"י לא העתיק אלא דברי הרשב"א ודעמיה דמליח כעין צלי לא הוי רותח, וכן בתחלה זה הסעי' בראש דבריו כתב כעין מליח שמולחין לקדירה, משמע דמליחה צלי לא הוי רותח, וא"כ מליח דצלי אף בהפסד מועט לא הוי כרותח.

ב. באיזה שלב המליחה נחשב כרותח?

לפני שיעור מליחה (כה"ח לד: ושהה כדי מליחה וכו' היינו שיעור מיל כמ"ש לעיל סי' ס"ט סעי' ו')

ב"י: ... וכן הסכים הר"ן (חולין מא: בדיבור ראשון), וכתב וז"ל הילכך נקטינן דכל ששה שיעור מליחה לקדירה מיקרי אינו נאכל מחמת מלחו לפי שאינו ראוי לאכלו אלא אם כן מדיחו, ... וכתב בשם הרב הנשיא אלברצילוני"י דכל ששה במלחו שיעור שהייה לקדירה הוי רותח, ומקמי הכי לא נרק לאחר סיום המליחה וטעמו כי בתוך זמן זה הבשר עצמו עדיין לא מלוח מספיק).
הרשב"א חולק וסובר שגם בתוך זמן מליחה נחשב כרותח וראיה ממליחת הבשר שהמלח פועל כבר מההתחלה וגם דגים ועופות שמלחם יחד הדגים נאסרים בתוך זמן מליחת העופות.

מהשו"ע משמע שבתוך שיעור מליחה אינו רותח:

שו"ע סימן צא סעיף ה: מליח, שאינו יכול ליאכל מחמת מלחו, דהיינו כעין מליח שמולחים לקדירה, ושהה כדי מליחה לקדירה, כל זמן שלא הדיחו מיקרי אינו נאכל מחמת מלחו.

ש"ך יא: דהיינו כו'. המחבר סובר כר"ן שהביא בב"י לפסק הלכה, דהיינו כששה שיעור מליחה לקדירה הוי רותח ומקמי הכי לא. והא דמבואר בדבריו סי' ס"ט ס"ך, דאפילו מקמי הכי הוי רותח, וקצת משמע שם דלאחר ששה שיעור מליחה לא הוי רותח, צ"ל דשאני התם דאיירי באיסור דם, והלכך הדם והמלח רותחין הם בשעת המליחה, אבל לא כששה שיעור מליחה שאז פסק כח המלח מחמת שפלט כל הדם, אבל הכא מיירי באיסור בשר וגבינה דכל כמה דלא נמלח כהוגן אין הבשר רותח, אבל כששה שיעור מליחה נחשב רותח, שהרי לא פסק כח המלח שלא פלט כלום, דודאי איירי שכבר נמלח הבשר והודח כדינו ועתה נמלח שנית, דאל"כ היה הגביני נאסר משוי דם ...

מסקנת הש"ך להלכה: ומיהו בתוך שיעור מליחה לעולם אסור אפילו בהפסד מרובה וסעודת מצוה דכל הפוסקים סוברים דתוך שיעור מליחה הוי רותח, והר"ן יחיד הוא לגבייהו גם כבר דחה הרשב"א במשמרת הבית (דף ע"ג) סברא זו בשתי ידיים ע"ש.

כה"ח לג: מליח שאינו יכול ליאכל מחמת מלחו ושהה כדי מליחה לקדרה וכו'. ר"ל ואז אוסר כדי קליפה בכחוש ובשמן צריך סי' כמ"ש לקמן בסעי' ו'. ומשמע הא קודם ששהה שיעור מליחה אינו אוסר. וכן כתב הש"ך סי"ק י"א דהמחבר סובר כהר"ן, דהיינו כששהה שיעור מליחה לקדרה הוי רותח ומקמי הכי לא. אלא דהש"ך שם חולק על דברי הש"ע וכתב דבתוך שיעור מליחה לעולם אסור אפי' בהפי"מ וסעודת מצוה, דכל הפו' סוברים **דתוך שיעור מליחה** הוי רותח, והר"ן הוא יחיד לגבייהו יעו"ש. וכ"כ הפר"ח או' ט. אמנם הפר"ת או' ט' כתב לדחות דברי הפר"ח והסכים לדברי הש"ע להלכה, ולמעשה דלא הוי מליח כרותח אלא בדשהה שיעור מליחה, והביא כמה גדולים דסברי הכי בה"ג והרשב"א והר"ן והרב הנשיא אלברצלוני וכן דעת ר"ת הביא דבריו הר"ן והעלה דהכין סבור יעו"ש. וכ"פ זב"צ או' כ"ז.

האם לאחר שיעור מליחה נחשב כרותח?

תוס' והרא"ש מסכימים עם הרשב"א שתוך שיעור מליחה נחשב רותח אבל סוברים שלאחר שיעור מליחה הסתיימה הרתיחות כי תש כוחו של המלח. **אבל בספר התרומה כתב שגם לאחר שיעור מליחה נחשב עדיין רותח** (אולי הראיה שלהם שהרי גם לאחר שיעור מליחה הבשר ממשיך לפלוט נוזלים כנראה מחמת רתיחות המלח).

דרכי משה ו: וכתב בתרומת הדשן (סימן קנ"ט) דיש לנהוג כל זמן שהמלוח לח מחמת מליחתו אף על פי שהוא זמן רב שנמלח אפילו הכי חשוב רותח, אמנם לצורך גדול כגון לצורך מצוה ואיכא הפסד יש לסמוך אדברי המקילין לאחר זמן פליטתו.

הגה: **וי"א דלאחר ששהה במלחו שיעור מליחה לא מקרי אח"כ רותח** (תוספות והרא"ש פכ"ה וסמ"ג לחד שינוי"א). ולצורך גדול, כגון בהפסד מרובה והוא לצורך סעודת מצוה, יש לסמוך אמקילין. **אבל בלאו הכי, אין להקל כלל (ת"ה סימן קנ"ט) ...**

כה"ח לה: הגה. מ"ש וי"א דלאחר ששהה וכו' לא מיקרי אח"כ רותח, הוא ע"פ מ"ש לעיל סי' ס"ט סעי' ד', **ודעת הרב בהגה להשוות דין בשר וגבינה לאיסור דם** וכמ"ש הש"ך סי"ק י"א. אלא שהש"ך כתב להשיג על דבריו יעו"ש.

ולענין דינא אם הבשר הזה הוא נמלח מקודם, ועתה מלחוהו פעם ב' כדי להתקיים, זהו **ודאי העיקר כס' הש"ע דאם שהה שיעור מליחה אוסר בבשר וחלב כל זמן שלא הדיחו**, ואין להתיר אפי' בהפי"מ

וסעודת מצוה. אבל אם הוא מליחה ראשונה כדי להוציא דמו, קודם ששהה שיעור מליחה יש לאסור משום דם, ולאחר ששהה שיעור מליחה יש להכשיר דוקא בהפ"מ וסעודת מצוה, וכמ"ש הש"ך שם.

ג. בכמה נאסר

אם הכל כחוש

חולין צז: הנהו אטמהתא (חתיכות בשר) דאימליחו בי ריש גלותא בגידא נשיא, רבינא אסר, רב אחא בר רב אשי שרי; אתו שיילוה למר בר רב אשי, אמר להו: אבא שרי.

רי"ף לד: ההיא אטמתא דאימלחן בבי ריש גלותא בגיד נשיא, רבינא אסר ורב אחא שרי, אתו ושיילוה למר בר רב אשי אמר להו אבא שרי, וכן הלכתא.

רא"ש סימן כד: ומיהו יראה שאין צריך להחמיר ברותח דמליחה ודי בקליפה. ואף על גב דרבינא בעי למימר דמליח הוי כרותח דמבושל, הא איתותב, ולפי מאי דאיתותב לא מחמרי ביה אפילו כרותח דצלי ולא בעי כדי נטילה. וכמדומה שראיתי שהורה רבינו מאיר ז"ל כן.

רשב"א (הארוך ב"ד ש"א ג.): כל רותח דמליח, באיסור שאינו מפעפע אינו צריך רק קליפה כרותח דצלי, ואעפ"י שמוהל יוצא מן הבשר על ידי מליחה, אינו כרוטב שבמבושל להוליד את האיסור ולהבליעו ביותר מכדי קליפה.

חולין קיב: אמר רב נחמן: דגים ועופות שמלחן זה עם זה אסורין; היכי דמי? אי בכלי שאינו מנוקב אפי' עופות ועופות נמי אסירי! אי בכלי מנוקב אפי' דגים ועופות נמי שרי! לעולם בכלי מנוקב, ודגים משום דרפו קרמייהו קדמי ופלטי, ועופות קמיטי, בתר דניחי דגים פליטי עופות, והדר בלעי מיניה.

חידושי הרמב"ן חולין קיב: והוי יודע שכדין הדגים כך דין הבשר שבשניהם מלוחין אסור, וכן טמא מליח וטהור תפל. ... ואף על גב דאמרין בפסחים (עו.) חס לתוך צונן בקליפה מותר, והכא בין שטמא עליון או תחתון, טמא מליח שהוא פולט לתוך טהור תפל, חס לתוך צונן הוא, שזה פולט וזה בולע, ואמאי קתני אסור לגמרי. ויש לומר מתוך שהוא פולט לתוכו כל שעה ושעה טפות מלוחות שהן כחמות, אסורין אותו לגמרי, שלא אמרו קולף אלא כגון חתיכה רותחת לתוך חלב צונן שהוא מתגבר עליו ומצננו, אבל הכא כוליה חאים מרוב טפות מלוחות שהן חמות בעצמן, כך נראה לי וכן עיקר...

הראיה העיקרית של הרמב"ן מדגים עם עופות שמשמע שכל הדג נאסר ולא רק כדי קליפה. החולקים יתרוצו שאין ראיה משם שהדגים שונה שרפו קרמיהו.

ר"ן חולין מב. - אבל אם היו שניהם מלוחים אסורים ... דבכל איסור שע"י מליחה סגי ליה **בקליפה**, וכן דעת הרא"ה ז"ל. אבל דעת הרמב"ן ז"ל מחמיר ואומר דהכא כוליה חיים מרוב טפות מלוחות שהם חמות בעצמן, ויותר נ"ל דברי הרא"ה ז"ל, ומיהו הוא ז"ל מצריך **נטילת מקום** ואמר דבפסחים (עה): מוכח בהדיא דברותח דצלי בעינן נטילת מקום, ואיני מודה לו בזה ...

ב"י: ולא לגמרי לאסור כולו אלא כדי קליפה. כן העלה הרא"ש בפרק ג"ה (סי' כד) ... וכבר כתבתי בסימן ע"י שכן דעת הרשב"א והר"ן (מב.). שלא כדעת הרמב"ן (חי' קיב): וכנראה מדברי הרמב"ם (הל"ד) שאוסר הכל. וגם לא כדעת הרא"ה דמצריך נטילת מקום.

סימן צא סעיף ה: ... ומליח כעין מליח דבעי לה לארחא, אפילו לאחר שהדיח, הוי אינו נאכל מחמת מלחו, וכל זמן שלא שראו במים דינו כרותח, **לאסור כדי קליפה...**

אם אחד שמן

חולין צו: והאמר רב הונא גדי שצלאו בחלבו אסור לאכול אפילו מראש אזנו! שאני חלב דמפעפע.
חולין צז: הנהו אטמהתא (ירך) דאימליחו בי ריש גלותא בגידא נשיא, רבינא אסר, רב אחא בר רב אשי שרי.

ר"ן על הרי"ף לד: ורב אחא שרי. דס"ל דמליח הרי הוא כרותח דצלי ובקליפה או בנטילת מקום סגי. וכי תימא וכי הוי כרותח דצלי מאי הוי נימא דמפעפע, כדאמרינן לעיל דחלב מפעפע אפילו לצלי, י"ל דלא עדיף שומן דגיד הנשה מחלב כחוש דאמרינן לעיל דלא מפעפע, וכמו שכתבתי למעלה. והרמב"ן ז"ל תירץ דבמליחה אפילו חלב שמן אינו מפעפע, ואף על גב דאמרינן דמליח הרי הוא כרותח דצלי, היינו לאפוקי מרותח דמבושל, אבל להא מילתא גריע מצלי, דאע"ג דחלב בצלי מפעפע במליחה אינו מפעפע. והרשב"א ז"ל חולק בדבר, דכיון דרבינא ס"ל דמליח כרותח דמבושל דעדיף מצלי, היכי נימא לדידן דגריע מיניה, אלא ודאי משמע דכל דמפעפע בצלי מפעפע במליחה, וכדברי הרב רבינו שלמה בן אדרת ז"ל נ"ל, מדאמרינן לקמן (צח). ההוא כזיתא דתרבא דנפל לדיקולא דבשרא סבר רב אשי לשעורי במאי דבלע דיקולא, ומשמע לכאורה דבשר הוא שנמלח בסל, וש"מ דחלב במליחה מפעפע, דאי לא למה ליה לשעוריה בקליפה סגי לה.

רשב"א (הארוך ב"ד ש"א ה.): ונראים לי הדברים ברורים שכל איסור מפעפע כחלב של בהמה שמינה בין נתבשל עם החתיכה בין נצלה בה ואפילו נמלח עמה, משערין אותו בששים, ואם יש בהיתר ששים כנגד האיסור מותר, ואם לאו אסור. ולא שנא איסורי תורה ולא שנא איסור של דבריהם, דכל דתיקון כעין דאורייתא תיקון.

טור סימן קה : וכי היכי דמפלגינן בצלי בין כחוש לשמן הוא הדין נמי בחום של מליח, שאם החתיכה שמינה ונמלחה בחלבה או איסור מליח וההיתר תפל והוא שמן, מפעפע בכולה ואוסר כולו.

סימן צא סעיף ו: היכא אמרינן דאינו אסור אלא כדי קליפה, כשאינן שום אחת מהחתיכות שמינה, שאם היתה שמינה כולה אסורה, וכן חברתה אסורה כולה, מפני שהשומן מפעפע. (ועיין לקמן סימן ק"ה).

ש"ך יט : שאם היתה שמנה כו'. כלומר דאם היתה אחת מהן שמינה או הגבינה או הבשר, הכל

אסור דאזיל האי ומפטם להאי והוי כאילו הכל שמן, וכדלעיל סי' ע"י וסי' ק"ה.

ש"ך כ : וע"ל סי' ק"ה ס"ט. נתבאר דלדידן אין חילוק בין כחוש לשמן, וכל מליחה אנו משערין בס' וע"ש.

כה"ח ס : ועיין בדברינו סי' ק"ה או' ס"ח שכתבנו דכ"ה ג"כ מנהג הספרדים להחמיר כדברי מור"ם ז"ל, שכל מליחה אנו משערין בס' בין כחוש בין שמן יעו"ש.